

Justitieombudsmannen
Lars Lindström

Inspektion av Förvaltningsrätten i Härnösand den 9–11 april 2019

Protokollet i korthet: Den 9–11 april 2019 genomförde JO en inspektion av Förvaltningsrätten i Härnösand. I protokollet konstaterar JO att domstolens handläggningstider för de mål som inte är förtursmål är alltför långa. Det fanns många mål som sedan en längre tid tillbaka var klara för ett avgörande, i vissa fall över två år, men som ännu inte hade avgjorts. Detta är inte acceptabelt. JO pekar särskilt på beredningsarbetet och uttalar att noggrannhet vid beredningen av ett mål har stor betydelse för hur lång handläggningstiden för målet blir. Granskningen visade bl.a. på längre omotiverade uppehåll i handläggningen och dröjsmål med att ta ställning till t.ex. yrkanden om muntlig förhandling. De statistikuppgifter som domstolen redogjorde för tydde dock på att de åtgärder som domstolen hade vidtagit för att minska handläggningstiderna hade gett ett bra resultat och att situationen var på väg att vända.

I protokollet tar JO också ställning till de iakttagelser i övrigt som gjordes av domstolens handläggning av målen. Bl.a. konstaterades följande:

- a) bristande motiveringar i avgöranden om psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård,
- b) dröjsmål med att meddela en dom i ett mål om rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning efter att förvaltningsrätten hade hållit förhandling i målet, och
- c) ett olagligt beslut om förtursförklaring; en sådan förklaring hade beviljats efter en ansökan av en person som inte var part i målet.

I protokollet tar JO också initiativ till att utreda tre mål vid förvaltningsrätten där rätten hade delegerat till chefsöverläkaren att förordna om villkor vid permissioner för patienter som vårdades med krav på särskild utskrivningsprövning.

Inledning

Den 9–11 april 2019 genomförde justitieombudsmannen Lars Lindström tillsammans med byråchefen Carina Sjögren, områdesansvariga föredraganden Cecilia Melander och föredragandena Frida Nordholm, Charlotta Nyhlén och Mikael Wibeck en inspektion av Förvaltningsrätten i Härnösand.

Inledande möte

Inspektionen inleddes tisdagen den 9 april 2019 med att JO och hans medarbetare togs emot av lagmannen AA, beredningsansvarige rådmannen BB, chefsadministratören CC, kanslisamordnaren DD och domstolshandläggaren EE. De informerade om förhållandena vid förvaltningsrätten och uppgav bl.a. följande:

Förvaltningsrätten har en lagman, en administrativ enhet, domare med tolv avgörandeenheter, en beredningsorganisation och samordnare samt ett kansli med kanslisamordnare, chef och domstolshandläggare. Domstolen har under de två senaste åren genomgått stora förändringar och antalet anställda har bl.a. utökats från 35 till 48. De anställda domarna är lagmannen, fem ordinarie rådmän (en vakans), två tf. rådmän och två fiskaler. Domstolen får också hjälp av två rådmän som arbetar på timmar. Domstolen har även sju notarier, 14 föredragande, tio domstolshandläggare samt fem administratörer; några av dem provar dock annan tjänstgöring eller är föräldralediga. Vid behov anlitar domstolen pensionerade domstolshandläggare för tjänstgöring på kansliet.

Förvaltningsrättens domkrets omfattar Jämtlands och Västernorrlands län med åtta kommuner i Jämtlands län och sju kommuner i Västernorrlands län samt två regioner. Psykiatrförhandlingar hålls varje vecka i Sundsvall och i Östersund. Det är 22 mil till Östersund och resorna dit är mycket tidskrävande (de tar tre timmar enkel väg).

Domstolens målbalans var relativt jämn under 2014–2016 och antalet inkomna mål varierade mellan ca 4 200–4 500 mål. Det motsvarade också i princip det antal mål som avgjordes under respektive år. Under 2017 ökade antalet inkomna mål till närmare 5 400 samtidigt som antalet avgjorda mål minskade till under 4 000. Det var främst socialförsäkringsmål, mål enligt socialtjänstlagen (2001:453), SoL, tvångsmål och mål om laglighetsprövning som ökade. Personalomsättningen uppgick samtidigt till drygt 30 procent. Ökningen av antalet inkomna mål fortsatte under 2018 och det kom in över 6 000 mål. Under samma år avgjordes emellertid fler mål än tidigare, drygt 4 800 mål. Under innevarande år har det till och med den 5 april 2019 kommit in 1 707 mål medan domstolen har avgjort 1 962 mål. Ungefär hälften av föredragandena och domstolshandläggarna hade under 2018 arbetat mindre än ett år vid domstolen. Det är dock tämligen lätt att rekrytera kanslipersonal. Det är värre att rekrytera domare, eftersom Härnösand ligger mitt emellan Sundsvall och Umeå, som är mer attraktiva städer att bo och arbeta i för yngre domare. De får också högre lön vid anställningar på andra myndigheter än i domstolarna.

Statistikuppgifterna visar att domstolen har lyckats minska balanserna och det främsta skälet till det är att antalet anställda har ökat. Trenden är emellertid att antalet inkommande mål kommer fortsätta att öka och det finns farhågor om att vissa måltyper kommer att öka avsevärt framöver, bl.a. socialförsäkringsmålen, psykiatrimålen och målen enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser

om vård av unga, LVU. Psykiatrimålen förväntas öka eftersom antalet vårdplatser kommer att utökas på vårdinrättningen i Sundsvall. Antalet inkomna mål kan också komma att öka eftersom det nu är överinstansen som enligt 46 § förvaltningslagen (2017:900), FL, ska pröva om beslutsmyndigheten har ändrat ett överklagat beslut helt på det sätt som klaganden begärt. Det kan därför bli stora mängder mål när det gäller beslut från Bolagsverket, som fattar tusentals beslut per år. Eftersom Bolagsverket har sitt säte i Sundsvall är det förvaltningsrätten som hanterar de målen. Domstolen har dock en bra dialog med Bolagsverket, så situationen är än så länge under kontroll.

Även laglighetsprövningsmålen har ökat betydligt de senare åren beroende på många processer gentemot Sundsvalls kommun i tillsättningsärenden. Dessa mål tar mycket tid och energi att handlägga, både för domstolshandläggarna och för domarna, eftersom det är olika omständigheter i varje ärende som ska bedömas.

Till följd av de höga balanserna är omloppstiderna långa.

För att komma till rätta med den höga balansen av mål har förvaltningsrätten vidtagit flera olika åtgärder. Redan under sommaren och hösten 2017 förde domstolen en dialog med Domstolsverket om att få ytterligare medel för att kunna anställa fler. Det resulterade i en ökad budget för 2018. Domstolen har också satsat på att utbilda sin personal. För att minska sårbarheten är de föredragande juristerna numera mer allsidiga än tidigare och kan ta sig an flera rättsområden samtidigt. Två tf. rådmän har fungerat som avverkningsresurser med riktade arbetsuppgifter; tyvärr har dock en av dem nyligen slutat. För att få kontroll över målen har också samordningen av målen förbättrats. Numera har domstolen samordningsmöten där man planerar hur målen ska hanteras och när de ska avgöras. Det blir därför en kontinuerlig uppföljning av målhanteringen. Domstolen har också anordnat flera projekt om avarbetning av olika måltyper.

Förvaltningsrätten vill anställa ytterligare personal, men med bl.a. hänsyn till de begränsningar som lokalerna innebär är det svårt. Lokalerna är inte längre ändamålsenliga och de är inte heller lämpliga utifrån säkerhetsaspekter.

Inspektionens omfattning

JO hade före inspektionen fått del av bl.a. arbetsordningen och bilagor till denna samt verksamhetsplanen för 2019. Vid inspektionen fick JO information om att arbetsordningen var under omarbetning och att ett dokument om arbetsrutiner vid en digital handläggning var under bearbetning.

Vid inspektionen kontrollerades samtliga pågående mål som hade kommit in till domstolen under 2017 och som avsåg s.k. mängdmål (folkbokföring, körkort, kriminalvård m.m.), skatt och trängselskatt, socialförsäkring och socialtjänst samt övriga mål. Vidare kontrollerades mål som hade kommit in under 2018–2019. Av de målen kontrollerades de tio äldsta pågående målen enligt lagen (2016:1145) om offentlig upphandling, LOU, LVU, mängdmål,

psykiatrimål, skatt och trängselskatt, socialförsäkring, socialtjänst och övriga mål samt de fem senaste avgjorda målen i de nämnda kategorierna. Mål enligt LVU och psykiatrimål som var avgjorda under perioden oktober–november 2018 granskades också. Även de 15 mål som var utsatta till muntlig förhandling från och med den 15 april 2019 och framåt kontrollerades, liksom de 30 senaste målen som var avgjorda av notarier.

Förvaltningsrättens doms- och beslutsböcker för perioden juni–december 2018 och motsvarande sammanställningar för januari–mars 2019 granskades stickprovsvis.

JO hade inför inspektionen även begärt att få ta del av dels mål som hade återförvisats från högre instans under 2018 och som antingen var avgjorda eller pågående vid domstolen, dels samtliga pågående mål som hade kommit in till domstolen före den 1 januari 2017. Endast ett återförvisat mål fanns vid domstolen och den hade inga öppna mål som hade kommit in före den 1 januari 2017. Domstolen hade heller inte fått in några mål som avsåg den nya bestämmelsen i 12 § FL sedan den trädde i kraft den 1 juli 2018.

Under inspektionen fick JO del av vissa statistikuppgifter för domstolen. JO fick också muntliga upplysningar om handläggningen av vissa mål och ärenden. De uppgifter som framkom vid samtalen med domstolens personal redovisas inte i detalj i protokollet, men har beaktats vid ställningstagandena.

Avslutande möte

Vid ett avslutande möte torsdagen den 11 april 2019 hölls en översiktlig genomgång med förvaltningsrättens personal då de iakttagelser som hade gjorts vid granskningen redovisades. JO Lars Lindström framhöll att det allmänna intrycket av förvaltningsrätten var gott. Ordningen var god i diaries, akter, domböcker och arkiv. Handläggningen av mål kom igång direkt efter det att ett mål anhängiggjordes och avgörandena var utförligt skrivna och väl motiverade. Handläggningstiderna var dock för långa. De statistikuppgifter som domstolen redogjorde för under det inledande mötet tydde dock på att de åtgärder som domstolen hade vidtagit för att minska handläggningstiderna hade gett visst resultat.

Vid granskningen uppmärksammades bl.a. följande:

lakttagelser och bedömningar

Långsam handläggning m.m.

Handläggningstiderna var långa för många av de granskade målen. Domstolens beredning av målen kom oftast igång direkt efter det att de hade anhängiggjorts vid domstolen och handläggningen var i många fall aktiv fram till dess att målen var klara för avgörande. I några fall var det emellertid fråga om omotiverade uppehåll i handläggningen innan målen var klara för avgörande. T.ex. var det ett uppehåll på drygt 15 månader i ett mål om tillämpning av skollagen (2010:800) (mål 2583-17), ett uppehåll på sex månader i ett mål om

socialförsäkring (mål 2773-17) och drygt två månaders uppehåll i ett skattemål (mål 572-18).

Dröjsmålen i handläggningen uppstod dock i de allra flesta målen när skriftväxlingen hade avslutats och målen var klara för avgörande. Följande mål bör nämnas:

De äldsta pågående socialförsäkringsmålen gällde överklaganden som kom in till förvaltningsrätten under april–augusti 2017. Flera av målen var klara för avgörande redan när de kom in till domstolen. Handläggningstiderna för dessa mål var således, hittills, omkring två år. I ett mål som gällde tillämpningen av lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring (mål 138-17) kom överklagandet in till domstolen den 16 januari 2017 och blev klart för avgörande den 6 februari 2017, men var alltså ännu inte avgjort.

Flera pågående mål (mål 185-17, 187-17 och 188-17 samt 308-17) gällde tillämpningen av skollagen och närmare bestämt grundbidrag till en fristående skola. Målen kom in till förvaltningsrätten under januari 2017 och var klara för avgörande några månader senare, men var fortfarande inte avslutade.

Bland de tio äldsta pågående målen enligt SoL fanns exempel på mål som varit klara för avgörande under drygt ett år. Detta gällde främst mål om avgift och förbehållsbelopp enligt 8 kap. 5–8 §§ SoL, men det fanns ett mål som gällde en biståndsinsats enligt 4 kap. 1 § SoL (mål 1211-18).

Ett mål om personlig assistans enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, (mål 3303-17) kom in till domstolen den 31 augusti 2017. Målet var klart för avgörande den 28 november 2017, men blev därefter liggande. Drygt ett år senare kom klaganden in med en komplettering, varefter målet på nytt blev klart för avgörande. Målet var emellertid ännu inte avgjort.

Två skattemål med ett målsamband (mål 1239-17 och 1241-17) kom in till förvaltningsrätten den 30 mars 2017 och blev klara för avgörande i november 2017. Ett yrkande om muntlig förhandling kom in under januari 2019 och målen sattes ut till en sådan under mars 2019. Förhandlingen ställdes emellertid in och målen var alltjämt pågående.

Ett av de äldsta målen enligt LOU gällde en upphandlingsskadeavgift (mål 927-18). Ansökan kom in till domstolen den 1 mars 2018 och målet blev klart för avgörande i juni 2018, men var alltjämt pågående. Det fanns även ett mål om överprövning enligt LOU, där handläggningstiden närmade sig ett år (mål 2308-18).

I ett mål om överprövning enligt LOU (mål 5483-18) torde domstolens utskick av påminnelser ha bidragit till den långa handläggningstiden. Ansökan kom in den 22 november 2018 och den upphandlande myndigheten yttrade sig i slutet av november samt i början av december 2018. En underrättelse, tillsammans

med yttrandena, skickades till sökanden den 6 december 2018. När något svar inte kom in, skickade domstolen ut påminnelser den 28 december 2018 och den 29 januari 2019.

I ett mål om en åtgärd enligt förordningen (1996:1100) om aktivitetsstöd (mål 3796-17), som kom in till förvaltningsrätten den 20 september 2017, bedömde förvaltningsrätten att målet kunde avgöras av en notarie enligt 20–21 §§ förordningen (1996:382) med förvaltningsrättsinstruktion. Efter att en notarie hade förordnats blev målet emellertid liggande utan åtgärd. Åtta månader senare anmälde sig ett ombud, som i slutet av oktober 2018 kom in med ett yrkande om muntlig förhandling. Domstolen vidtog inga åtgärder med anledning av yrkandet och hade fortfarande inte vidtagit några åtgärder i målet. Den notarie som hade förordnats att handlägga målet hade dessutom sedan en tid tillbaka avslutat sin anställning.

Bolagsverket avvisade ett överklagande från ett aktiebolag avseende ett beslut enligt årsredovisningslagen (1995:1554), eftersom det hade kommit in för sent. Bolaget överklagade avvisningsbeslutet till domstolen den 19 december 2017. Målet (5140-17 E) avgjordes först den 12 juni 2018.

JO Lars Lindström: Enligt 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen ska en rättegång genomföras inom skäligen tid. För mål vid en förvaltningsrätt gäller dessutom enligt 17 § förordningen med förvaltningsrättsinstruktion att målen ska avgöras så snart det kan ske. Ett mål som är klart för avgörande får alltså inte bli liggande under någon längre tid.

Vid inspektionen kunde konstateras att det fanns många mål som varit klara för avgörande under en längre tid, ibland över två år, men som ännu inte hade avgjorts. Detta är inte acceptabelt.

Av 17 § förordningen med förvaltningsrättsinstruktion framgår att ett mål eller en fråga som har kommit upp i ett mål ska handläggas med förtur om målet eller frågan av någon särskild anledning bör avgöras skyndsamt. Vilka mål som är förtursmål bestäms i domstolens arbetsordning. Av förvaltningsrättens nuvarande arbetsordning framgår att som förtursmål räknas bl.a. mål enligt lagen (2007:1091) om offentlig upphandling. Även mål enligt den nya lagen (2016:1145) om offentlig upphandling borde därför handläggas med förtur.

Granskningen visade att det fanns många upphandlingsmål som inte hade handlagts skyndsamt. Jag har förståelse för att mål om upphandlingsskadeavgift avgörs senare än mål om överprövning, men konstaterar samtidigt att nuvarande arbetsordning inte gör någon skillnad på dessa mål.

Hur noggrann domstolen är vid beredningen av målen har stor betydelse för hur lång handläggningstiden blir. Granskningen visade på mål med längre omotiverade uppehåll i handläggningen, dröjsmål med att ta ställning till t.ex. yrkanden om muntlig förhandling och mål där domstolen hade skickat flera

påminnelser om svar till sökanden, trots att sökanden redan inledningsvis kunde ha informerats om att målet kan avgöras även om något svar inte kommer in (se 12 § förvaltningsprocesslagen [1971:291], FPL).

Jag anser också att ett mål som gäller en fråga om ett överklagande har kommit in i rätt tid bör kunna handläggas med viss skyndsamhet. Att avgöra ett sådant mål, såsom t.ex. domstolens mål 5140-17 E, först efter sex månader är en för lång tid.

Bristande diarieföring m.m.

Under inspektionen granskades ett antal mål där det kunde konstateras att förvaltningsrätten på olika sätt hade brustit i bl.a. diarieföringen.

I målserien 70–72-17 hade det efter en längre tids uppehåll i handläggningen av målen i verksamhetsstödet Vera noterats en aktbilaga benämnd ”Underlag”. Av handlingarna framgick att det avsåg olika beräkningsunderlag, men det angavs inte varifrån handlingarna kom, dvs. om en part hade lämnat in dem eller om domstolen själv hade tagit in handlingarna i målet och det kunde heller inte läsas ut av handlingarna. I mål 72-17 hade handlingarna i akten dessutom fått ett felaktigt aktbilagenummer och i samma mål hade domstolen för hand antecknat att ett begärt anstånd hade beviljats, men det hade inte förts in i Vera.

I flera mål hade det på målens aktkappor gjorts anteckningar som inte var införda i Vera. Anteckningarna avsåg bl.a. att olika handlingar hade begärts in (mål 185-17), att samtal hade förts med ett ombud för att klargöra vilket bolag som en klagande företrädde (mål 188-17) och att anstånd hade beviljats (mål 3270-17 och 3273-17).

Vid granskningen av målserien 3263–3274-17 upptäcktes ytterligare brister i diarieföringen. I flera av ärendena låg det e-postmeddelanden i akterna som inte hade ankomststämplats eller diarieförts i Vera. I meddelandena hade parterna begärt anstånd och i vissa fall även ställt frågor om målens handläggning. Förvaltningsrätten hade på meddelandena beviljat de begärda anstånden och besvarat frågorna, men alltså inte fört in åtgärderna i Vera. Det fanns även e-postmeddelanden där förvaltningsrätten hade begärt in handlingar och information från en kommun, vilket kommunen därefter hade gett in och besvarat.

Även i målen 1491-18, 1609-18 och 1623-18 låg det e-postmeddelanden i akterna som varken hade ankomststämplats eller diarieförts i Vera. Av meddelandet i mål 1491-18 framgick att en part hade begärt anstånd med att ge in ett yttrande, men det framgick inte om denna begäran hade besvarats av domstolen. I målen 1609-18 och 1623-18 fanns det en e-postkonversation mellan domstolen och en av parterna om kallelse till en muntlig förhandling.

I mål 4867-18 hade aktbilaga 9 registrerats som ”Övrigt.” i Vera, men utgjorde egentligen en tjänsteanteckning om ett samtal med en annan domstol.

JO Lars Lindström: Över lag kunde det under inspektionen konstateras att domstolen hade en god ordning när det gällde diarieföringen och akthanteringen. Jag vill dock mot bakgrund av de nämnda iakttagelserna erinra om bestämmelserna i 4 och 5 §§ förordningen (2013:390) om mål i allmän förvaltningsdomstol.

Enligt 4 § förordningen om mål i allmän förvaltningsdomstol ska det under handläggningen av ett mål fortlöpande registreras vilka handlingar som kommer in till domstolen, vilka åtgärder som domstolen utför i målet och vad som i övrigt förekommer i målet eller i samband med ett överklagande av ett avgörande. Av 21 § Domstolsverkets föreskrifter (DVFS 2010:3) för förvaltningsrätt om registrering av mål i Vera, med ändring genom DVFS 2017:8, framgår att registreringen enligt 4 § i förordningen ska göras i Vera.

Enligt 5 § i förordningen ska handlingar som kommer in eller upprättas i ett mål föras samman till en akt och de ska efter hand som de kommer in eller upprättas numreras i löpande följd.

Handläggningen av ett mål ska alltså enkelt kunna följas både internt vid domstolen och externt av parterna eller vid en utomstående granskning av verksamheten. Det får därför inte finnas något utrymme för osäkerhet när det gäller t.ex. vem som har tillfört målet vissa handlingar, vilka handlingar som omfattas av målet och var dessa återfinns samt vad en viss handling verkligt avser.

Efter det att en handling har registrerats i ett mål läggs handlingen normalt sett in i målets aktkappa. När en handling emellertid är avsedd för flera mål kan, efter registreringen, ett exemplar av handlingen eller en kopia av den tillföras respektive måls akt. Handlingen ska naturligtvis ges rätt aktbilagenummer i respektive mål. Om handlingen eller en kopia av den inte tillförs respektive måls akt måste det på något sätt tydligt framgå var den kan återfinnas. Oavsett hur hanteringen sker i sådana situationer bör den utföras systematiskt och på ett likartat sätt för att det ska vara möjligt att överblicka materialet och för att handlingarna snabbt och enkelt ska kunna återfinnas. Detta gäller särskilt i fråga om omfattande mål och i serier av mål.

Utformning av domar

Bristande domskäl i psykiatrimål

Vid granskningen noterades ett antal domar i mål enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, LPT, och lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, LRV, där förvaltningsrättens motivering endast innehöll en omskrivning av tillämplig lagbestämmelse (se t.ex. målen 2710-18, 1016-19 och 1028-19).

JO Lars Lindström: I ett beslut den 23 maj 2014 (JO 2014/15 s. 318, dnr 748-2014) kritiserade jag domare vid Förvaltningsrätten i Linköping för bristfälliga domskäl i fem avgöranden som gällde psykiatrisk tvångsvård. Jag uttalade i beslutet att det var viktigt att domskälen skrevs så att det framgick att domstolen

tog sin uppgift på allvar och inte okritiskt accepterade de bedömningar som hade gjorts inom psykiatrin. Jag kan konstatera att flera av de granskade avgörandena vid Förvaltningsrätten i Härnösand var bristfälliga på samma sätt som de kritiserade avgörandena vid Förvaltningsrätten i Linköping.

Delegation till chefsöverläkaren att förordna om villkor vid permission enligt LRV

I tre mål (mål 2487-18, 2651-18 och 5160-18) där permission enligt 10 § LRV hade beslutats, dvs. för personer som gavs rättspsykiatrisk vård enligt 31 kap. 3 § brottsbalken, BrB, med ett beslut om särskild utskrivningsprövning, uppmärksammades att förvaltningsrätten utöver flera specificerade villkor hade förordnat om följande i domslutet:

Tillståndet får även i övrigt förenas med de villkor som chefsöverläkaren finner nödvändiga.

JO Lars Lindström: Jag beslutar att ta upp domsluten i de tre målen till utredning i ett särskilt ärende (JO:s ärende med dnr 4984-2019).

Dröjsmål med att meddela en dom i ett mål enligt LRV

Mål 2428-18 gällde upphörande av rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning. 2015 dömdes patienten till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning och i december 2017 erhöll patienten öppen rättspsykiatrisk vård. Den 4 juni 2018 anmälde chefsöverläkaren till förvaltningsrätten att patientens tvångsvård kunde upphöra. Patienten biträdde chefsöverläkarens anmälan och åklagaren hade ingen erinran mot vårdens upphörande. Förvaltningsrätten höll en muntlig förhandling den 12 juni 2018 och vid denna tillstyrkte rättens sakkunniga läkare anmälan. Efter förhandlingen höll rätten enskild överläggning och beslutade dom. Domen meddelades sju dagar därefter, dvs. den 19 juni 2018, och innebar att tvångsvården skulle upphöra eftersom förutsättningarna för detta var uppfyllda.

JO Lars Lindström: Enligt 2 kap. 8 § regeringsformen är var och en gentemot det allmänna skyddad mot frihetsberövanden. Av 20 § samma kapitel följer att detta skydd kan begränsas genom lag. Så har skett genom LRV.

Rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning ska enligt 16 § LRV upphöra när det inte längre till följd av den psykiska störning som föranlett beslutet om särskild utskrivningsprövning finns risk för att patienten återfaller i brottslighet som är av allvarligt slag och det inte heller annars med hänsyn till patientens psykiska tillstånd och personliga förhållanden i övrigt är påkallat att han eller hon är intagen på en sjukvårdsinrättning för psykiatrisk vård som är förenad med frihetsberövande och annat tvång eller ges öppen rättspsykiatrisk vård.

Frågan om särskild utskrivningsprövning prövas enligt 16 a § LRV av förvaltningsrätten. Chefsöverläkaren ska anmäla frågan om särskild utskrivningsprövning senast fyra månader efter det att rättens beslut enligt 31 kap. 3 § BrB blivit verkställbart, eller om patienten kommit till

sjukvårdsinrättningen en senare dag, från den dagen. Därefter ska anmälan göras inom var sjätte månad från den dag då förvaltningsrätten senast meddelade beslut i frågan. Chefsöverläkaren ska genast anmäla en fråga om särskild utskrivningsprövning när han eller hon anser att den rättspsykiatriska vården kan upphöra eller att vården bör övergå till öppen eller slutet rättspsykiatrisk vård.

Förvaltningsrätten ska enligt 21 a § LRV handlägga mål enligt LRV skyndsamt. Mål som rör en patient som genomgår rättspsykiatrisk vård med ett beslut om särskild utskrivningsprövning ska enligt bestämmelsen tas upp till ett avgörande inom femton dagar från den dag då målet anhängiggjordes vid domstolen. Förvaltningsrätten får förlänga denna tidsfrist om det behövs ytterligare utredning eller om någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

Ett beslut enligt LRV gäller enligt 25 § omedelbart, om inte annat förordnas. I 21 a § LRV anges att förvaltningsrätten får förordna rörande saken i avvaktan på att ett mål avgörs.

Jag har tidigare uttalat mig i frågan om hur länge en förvaltningsrätt kan dröja med att meddela sin dom efter att ett mål om tvångsvård tagits upp till ett avgörande efter en muntlig förhandling (se JO 2012/13 s. 237, dnr 6188-2010 och JO 2013/14 s. 297, dnr 5420-2011 samt JO:s beslut den 14 september 2017, dnr 2807-2017).

Min uppfattning är att det krav på skyndsamt handläggning som gäller i sådana mål också innebär att rätten skyndsamt måste meddela en dom när målet är färdigt för ett avgörande. Jag har tidigare framhållit att en förvaltningsrätt i dessa mål, där målet är alltså utrett och parterna har slutfört sin talan i och med den muntliga förhandlingen, normalt bör avkunna sin dom muntligen. Om det av någon anledning inte är möjligt att avkunna domen muntligen, har jag understrukt att domen ändå måste meddelas skyndsamt och att det i allmänhet inte är förenligt med skyndsamhetskravet att använda hela den fyraveckorsfrist som finns reglerad i 18 § förordningen med förvaltningsrättsinstruktion.

I detta fall framgår inte annat än att det vid förvaltningsrättens överläggning bestämdes att tvångsvården skulle upphöra. Förvaltningsrätten borde därför enligt min mening efter överläggningen ha avkunnat domen eller om detta av någon anledning inte var möjligt meddelat ett särskilt beslut om att häva vården i avvaktan på att domen färdigställdes. Det var således fel av rätten att dröja en vecka med att meddela domen.

Utformningen av ett beslut att fastställa ett omedelbart omhändertagande enligt LVU

Socialnämnden i en kommun beslutade den 22 mars 2018 att omedelbart omhänderta en nioårig flicka. Som grund för beslutet fördes fram att det var sannolikt att flickan behövde beredas vård enligt LVU och att rättsens beslut om vård inte kunde avvaktas med hänsyn till risken för flickans hälsa och

utveckling. I beslutet skrevs inte uttryckligen om omhändertagandet grundades på omständigheter som anges i 2 eller 3 § LVU. Av beslutet framgick dock att flickans mamma hade tagits in för vård på grund av psykisk ohälsa och att det inte fanns någon annan som kunde ta hand om flickan.

Socialnämndens beslut underställdes förvaltningsrätten, som den 29 mars 2018 beslutade att fastställa det (mål 1294-18). I skälen för avgörandet redogjorde förvaltningsrätten för 1, 2 och 6 §§ LVU och i bedömningen berördes endast rekvisiten i 6 § LVU. Inte heller av domslutet framgick det med stöd av vilken bestämmelse, dvs. 2 eller 3 § LVU, som domstolen bedömde att det var sannolikt att flickan behövde beredas vård.

JO Lars Lindström: Vård med stöd av LVU ska enligt 1 § andra stycket LVU beredas den som är under 18 år om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv.

Enligt 6 § LVU får socialnämnden besluta att den som är under 20 år omedelbart ska omhändertas, om det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av lagen, och rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras. Av 7 § LVU framgår att ett sådant beslut om omedelbart omhändertagande ska underställas förvaltningsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades.

Enligt 30 § FPL ska rättens avgörande av ett mål grundas på vad handlingarna innehåller och vad som i övrigt förekommit i målet. Av beslutet ska de skäl som bestämt utgången framgå. När domstolen efter en underställning enligt 7 § LVU antingen fastställer eller upphäver beslutet om ett omedelbart omhändertagande är det därför fråga om ett sådant beslut som enligt 30 § FPL ska motiveras.

Enligt 11 § LVU är det socialnämnden som bestämmer hur vården av den unge ska ordnas och var han eller hon ska vistas under vårdtiden. Om den unge vårdas med stöd av 3 § LVU och vistas på ett särskilt ungdomshem, har hemmet vissa befogenheter gentemot den unge, t.ex. att vårda honom eller henne på en låsbar enhet. Sådana befogenheter saknas om den unge vårdas med stöd av 2 § LVU (se 12, 15 och 15 b §§ LVU). Till följd av de olika befogenheterna måste förvaltningsrätten när den fastställer ett omedelbart omhändertagande därför ta ställning till om det är med stöd av 2 § och/eller 3 § LVU som den finner att det är sannolikt att den unge behöver beredas vård. Det får alltså inte föreligga någon tvekan om vilken av dessa bestämmelser som domstolen har tillämpat.

Eftersom grunden för vården inte angavs uttryckligen i socialnämndens beslut att omedelbart omhänderta flickan den 22 mars 2018 var det särskilt angeläget för förvaltningsrätten att tydligt redogöra för sin bedömning i det avseendet. Det hade därför varit lämpligt att uttryckligen ange under förvaltningsrättens

bedömning eller i domslutet om fastställandet av omhändertagandet grundades på omständigheter som avses i antingen 2 eller 3 § LVU (eller både och om det hade varit fallet, jfr mitt beslut den 29 januari 2014, dnr 629-2013 och ett protokoll den 3 februari 2014, dnr 6315-2013).

Omfattande bilagor till domar

JO Lars Lindström: I flera av de domar som granskades hade förvaltningsrätten fogat de överklagade besluten som bilagor (se t.ex. mål 646-17).

Av 13 § andra stycket förordningen om mål i allmän förvaltningsdomstol framgår att en dom eller ett annat beslut i den utsträckning som det behövs ska innehålla en redogörelse för den dom eller det beslut som har överklagats eller underställts. I vissa fall kan det därför vara lämpligt att foga underinstansens beslut som en bilaga till förvaltningsrättens dom. Målsättningen måste dock vara att utforma en dom så att den blir begriplig för alla som tar del av den och att onödigt eller känsligt information undviks. En bedömning måste därför göras i varje enskilt fall och om det överklagade beslutet innehåller någon information som saknar betydelse för sammanhanget eller i övrigt inte bör ges offentlighet i onödan, bör den informationen inte fogas till domen.

Bristande noggrannhet

JO Lars Lindström: I mål 4316-18, som avgjordes den 9 oktober 2018, beslutade förvaltningsrätten bl.a. om fortsatt psykiatrisk tvångsvård av en patient. I domslutet angavs att tvångsvården fick pågå under högst fyra månader räknat från dagen för beslutet om intagning, dvs. längst t.o.m. den 5 januari 2018. Av domen framgick att patienten togs in för tvångsvård den 5 september 2018 och beslutet skulle därmed rätteligen ha angett att tvångsvården fick pågå längst t.o.m. den 5 januari 2019. Årtalet rättades under inspektionen.

I en dom den 14 juni 2018 beslutade förvaltningsrätten att avslå ett överklagande gällande ett bistånd (mål 1538-18 E). I domboken var inte den insatta domen undertecknad av någon domare. Enligt 12 § förordningen om mål i allmän förvaltningsdomstol ska domar och andra särskilt uppsatta beslut emellertid undertecknas av de lagfarna domare som har deltagit i avgörandet.

Bristande hantering av sekretesskyddade personuppgifter

I mål 591-17 angavs i domen under rubriken "KLAGANDE" orden "Sekretesskyddad personuppgift" och ett personnummer samt orden "Ombud: Sekretesskyddad personuppgift" och ett personnummer. I mål 2486-17 E angavs under rubriken "KLAGANDE" orden "Sekretess" och ett födelsedatum.

JO Lars Lindström: Av 13 § första stycket 2 förordningen om mål i allmän förvaltningsdomstol framgår att parterna och deras ombud eller biträden ska anges i en dom eller ett annat beslut som sätts upp särskilt. Det är därför normalt så att domstolarna anger en parts namn, personnummer och adress samt ett ombuds namn och adress.

I en situation där partens uppgifter omfattas av sekretess redovisas de normalt i en bilaga till domen. I den offentliga delen av domen görs då en hänvisning till bilagan, som innehåller de sekretessbelagda uppgifterna. Vid en sådan hantering krävs det att domstolen meddelar ett särskilt förordnande i domen om att sekretess ska fortsätta att gälla för de aktuella personuppgifterna i bilagan för att sekretessen ska bestå.

Det kan dock i vissa fall vara tillräckligt, och dessutom lämpligt, att endast ange partens personnummer som identitetsuppgift i domen när namnet eller adressen omfattas av sekretess. Något särskilt sekretessförordnande krävs då inte för att skydda namn- eller adressuppgiften i domen (se Geijer m.fl., Sekretess m.m. hos allmän förvaltningsdomstol, tredje uppl., s. 61).

När det gäller ett ombud, vars namn eller adress omfattas av sekretess, bör beaktas att det i 48 § första stycket FPL anges att ett ombud ska vara lämpligt för uppdraget. Frågan om ett ombud är lämpligt får bedömas från fall till fall, allt efter sakens karaktär och den omfattning som processen kan förväntas få (se prop. 2012/13:45 s. 180). Om domstolen bedömer att ett ombud, vars namn eller adress omfattas av sekretess, är lämplig för uppdraget kan det i vissa fall alltså vara tillräckligt att endast ange ombudets personnummer som identitetsuppgift i domen.

Mot bakgrund av ovanstående har jag inte någon invändning mot att parten och ombudet i mål 591-17 endast identifierades med sina personnummer. I mål 2486-17 E framgick emellertid endast partens födelsedatum och alltså inte de fyra sista siffrorna i personnumret. Parten kan således inte identifieras och domen är därför bristfällig.

Felaktigt beslut om förtursförklaring

Bolagsverket utsåg 2016 en advokat till en särskild granskare i en bostadsrättsförening (mål 89-18). Sedan advokaten hade av sagt sig uppdraget ansökte en av föreningens medlemmar hos Bolagsverket om att en annan advokat skulle utses till särskild granskare. Bolagsverket beredde föreningen tillfälle att yttra sig över ansökan. Föreningen motsatte sig att den föreslagna advokaten skulle utses. I ett beslut den 6 november 2017 utsåg Bolagsverket den advokat som medlemmen hade föreslagit till särskild granskare. Föreningen överklagade beslutet till förvaltningsrätten som gav medlemmen tillfälle att yttra sig över innehållet i överklagandet. Den 27 februari 2019 gav en annan medlem i föreningen in en skrift till förvaltningsrätten där han begärde förtur i målet enligt lagen (2009:1058) om förtursförklaring i domstol. I ett beslut den 11 mars 2019 beslutade förvaltningsrätten att handlägga målet med förtur och att målet skulle avgöras före utgången av juni 2019.

JO Lars Lindström: Enligt 1 § lagen om förtursförklaring i domstol kan domstolen efter en skriftlig ansökan från en enskild part förklara att ett mål eller ett ärende ska handläggas med förtur i domstolen (förtursförklaring). Den medlem som ansökte om förtursförklaringen var emellertid inte part i ärendet

hos förvaltningsrätten och det var därför fel av domstolen att besluta om
förtursförklaring.